

УДК 930.1.: [323.1:327.7(ЄС)]

<https://doi.org/10.23939/shv2025.02.028>

МОДЕЛЬ ІСТОРИЧНОГО МАСТЕР НАРАТИВУ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

Олена Мішалова

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID: 0000-0001-5469-6451

elenmishalova@gmail.com

(Отримано: 30.04.2025. Прийнято: 14.08.2025)

© Мішалова О., 2025

На основі розгляду основних моделей історичного мастер наративу (національний, класовий, релігійний) авторка пропонує мастер наратив культурної конвергенції, який є більш інклюзивним, фокусує увагу на успішній взаємодії різних етнокультурних, гендерних та релігійних груп у межах сучасної політичної нації. У статті стверджується, що сучасний етап розвитку демократичних країн потребує ґрунтовного перегляду засадничої моделі національного історичного мастер наративу, оскільки ми стикаємося з парадоксальною і потенційно небезпечною ситуацією. З однієї сторони, національні наративи в межах Європейського Союзу все ще лишаються моноетнічним та монорелігійним. З іншої сторони, склад населення переважної більшості суспільств європейських країн дуже швидко з різних причин стає все більш поліетнічним й полірелігійним. Це вимагає нової моделі мастер наративу для написання національної історії як історії політичної нації.

Ключові слова: історичний наратив, мастер наратив, політична нація, Європейський Союз.

THE MODEL OF A HISTORICAL MASTER NARRATIVE FOR A MODERN POLITICAL NATION

Olena Mishalova

Kyryvi Rih State Pedagogical University

ORCID: 0000-0001-5469-6451

elenmishalova@gmail.com

(Received: 30.04.2025. Accepted: 14.08.2025)

On the basis of a comprehensive review of the main models of historical master narratives (national, class, religious), the author proposes a master narrative of cultural convergence that is more inclusive and focuses on the successful interaction of different ethno-cultural, gender, and religious groups within a modern political nation. The article argues that the current stage of development of democratic countries requires a thorough revision of the fundamental model of the national historical master narrative, as we are facing a paradoxical and potentially dangerous situation. On the one hand, national narratives within the European Union still remain mono-ethnic and mono-religious. On the other hand, the population profile of the vast majority of European societies is rapidly becoming more multi-ethnic and multi-religious for various reasons. This requires a new model of master narrative for writing national history as the history of a political nation.

Key words: historical narrative, master narrative, political nation, European Union.

Вступ

Питання природи, структури та функцій історичного наративу було і залишається одним із найсупе-

речливіших у філософії історії. Наприклад, Х. Вайт, представник аналітичної традиції, зазначає, що питання сутності історичного наративу торкається осмислення

самої сутності культури. Прагнення оповідати є настільки природною потребою людини, а форма оповіді є настільки незмінною для будь-якого повідомлення про те, як усе відбулося насправді, що наратив і наративність слід розглядати як загальні факти культури [White 1987b: 1]. Суголосну тезу обстоює Р. Барт. Він стверджує, що наратив – це величезне розмаїття жанрів. Він присутній у легенді, міфі, епосі, історії, повісті, трагедії, драмі, комедії, живописі, кіно, новинах і розмовах: “Під цим майже нескінченним розмаїттям форм наратив присутній у кожному епоху, у кожному місці, у кожному суспільстві; він починається з самої історії людства, і ніде немає і не було народу без наративу. ... Наратив є інтернаціональним, трансісторичним, транскультурним: він просто є, як і саме життя” [Barthes 1977: 79].

Вайт вирізняє п'ять основних підходів у розумінні історичного наративу: 1) англо-американська аналітична філософія, що розглядає наратив передусім як спосіб пояснення, котрий є більш відповідним для пояснення історичних подій і процесів (В. Волш, В. Дрей, А. Данто, Л. Мінк); 2) французька школа “Анналів”, представники якої вважають наратив ідеологічною стратегією репрезентації минулого, що має бути викорінена з метою створення історії на справжню науку (Ф. Бродель, Ж. Ле Гофф, Е. Ле Руа Ладюрі); 3) семіологічний підхід, представлений частиною літературних критиків і філософів, які розглядають наратив в усіх його проявах як дискурсивний “код” з-поміж інших можливих, що можуть бути більш або менш відповідними для репрезентації реальності (Р. Барт, М. Фуко, Ж. Дерріда, Ю. Крістева); 4) герменевтика, представники якої пов'язують наратив з мовними й часовими структурами, можливістю організувати в оповідній формі будь-який культурний досвід людства (Г.-Г. Гадамер, П. Рікер); 5) позиція професійних істориків, які вбачають у наративі гідний поваги спосіб “практикування” історії, що не створює жодних методологічних проблем (Д. Гекстер, Д. Елтон) [White 1987a: 31].

Отже, хоча слово “наратив” залишається незмінним, поняття наративу набуває дуже різного наповнення залежно від обраного підходу. Ба більше, воно продовжує зберігати своє засадниче значення, а саме: репрезентація сукупності хронологічно та логічно пов'язаних подій. Філософи історії аналізують наратив передусім з точки зору його епістемологічного статусу і спираються на методологічну матрицю історії як наукової дисципліни [Lorenz & Berger & Brauch 2021: 2]. Цю відмінність між літературними й історичними наративами чітко окреслив Р. Дж. Коллінгвуд, наголошуючи, що: “Створена істориком картина подій має бути істинною. Романіст має лише одне завдання: створити несуперечливу картину подій, яка має сенс. Перед істориком стоїть подвійне завдання: як романіст він повинен створити осмислену картину подій, яка в той самий час буде картиною речей, якими вони справді були, і подій, як вони відбулися насправді” [Collingwood 1946: 246].

Сьогодні можна говорити про постнаративістський період у розвитку філософії історії, як це, наприклад, робить Дж.-М. Куукканен. Він окреслює засадничі межі нового постнаративістського підходу і наголошує, що постнаративізм зберігає головну ідею наративізму (історичні тексти

роблять основний вклад у розвиток історичних знань і мають бути предметом філософського аналізу), але розглядає історичні тексти не як наративи (оповідь, що має чіткі початок, середину і кінець та розповідає певну історію), а як приклади історичної аргументації [Kuukkanen 2015: 198]. На думку Г. Шпігеля, Дж.-М. Куукканен прагне створити синтетичний підхід, в якому елементи наративізму та емпіризму відіграватимуть однаково важливу роль. Це вимагає нової філософії історії й нової історичної онтології, заснованої на інтеграції конструктивізму та емпіризму в його реалістичній орієнтації [Spiegel 2018: 10–11].

На нашу думку, наративістський підхід залишається актуальним. Концептуальні можливості наративної теорії історичного знання мають перспективи подальшого розвитку, особливо з огляду на методологічну відкритість наративізму, що дає змогу даптувати й розвивати на його основі теоретичні новації інших підходів у сучасній філософії історії. Зокрема, можна згадати успішний приклад поєднання концептуального інструментарію наративної філософії та прагматизму у працях Вероніки Тоцці [Tozzi 2016; Tozzi 2018].

Отже, повертаючись до поняття наративу, слід підкреслити, що воно не втрачає свого значення. Ба більше, як зазначає Е. Рігні, нинішній інтерес до наративу продиктований тим, що він успішно слугує загальним терміном для репрезентації взаємопов'язаних подій у спосіб, який не є специфічним для певних жанрів (історія, роман, журналістика) чи певних медіа (фільм, усне та письмове слово, драма) [Rigney 2013: 184].

У цій статті ми будемо виходити з розрізнення між мастер наративом¹ як засадничою рамкою для написання національної історії, та наративом як формою організації та репрезентації історичного знання, що пропонує теоретичну модель опису, пояснення та інтерпретації певного аспекту минулого, зосереджуючи свою увагу на історичному мастер наративі. Ми пропонуємо розглядати останній як наратив культурної конвергенції, який має бути побудований як наратив успішної взаємодії та колаборації різних етнокультурних і релігійних спільнот у межах національної держави.

¹ Ми послуговуємося терміном “мастер наратив”, який є перекладом англomовного терміна “master narrative”. Слід зазначити, що у вітчизняній науковій літературі в межах різних дослідницьких галузей цей термін перекладають також як “майстер наратив” та “мастер-наратив”. Усі зазначені варіанти перекладу вживаються, вони не мають змістових відмінностей, проте, на нашу думку, можуть слугувати підґрунтям для продуктивної перекладацької дискусії. Ми вважаємо переклад англomовних термінів “narrative” та “master narrative” українською як “наратив” і “мастер наратив” більш доцільним з кількох причин: по-перше, це забезпечує термінологічну спільність із міжнародною науковою спільнотою, що є важливим стосовно ключових термінів (наприклад, емпіризм / раціоналізм, індуктивний / дедуктивний); по-друге, дає змогу зберігати перекладацьку послідовність у межах дослідницької тематики: наратив (narrative), мастер наратив (master narrative), наративна теорія історії (narrative theory of history), наративістський підхід (narrativist approach). Буквальний переклад цих термінів передбачав би використання форм “оповідь” (narrative) та “майстер оповідь” (master narrative), тому в цьому контексті варіант перекладу терміну “master narrative” українською як “майстер наратив” видається дещо непослідовним.

Варто зазначити, що в науковій літературі часто синонімічно до терміну “мастер наратив” використовуються також терміни “гранд-наратив”, “великий наратив” чи “метанаратив” [Dolgochub 2017; Kolesnyk 2008; Lishchuk-Torchynska 2013; Vermenych 2013], що може викликати деякі непорозуміння у процесі дослідження різних авторських концепцій. Ми будемо спиратися на позицію А. Мегілла, який виокремлює: 1) наратив у розумінні історичної оповіді як такої (історичний твір); 2) мастер наратив як авторитетне викладення окремого сегмента історії (національна історія); 3) великий наратив як найбільш авторитетну версію історії взагалі (універсальна історія); 4) метанаратив, під яким розуміють віру в Бога чи раціональність, яка притаманна світові і яка виступає основою для великого наративу [Dolgochub 2017: 44].

Чому ми потребуємо зміни моделі мастер наративу у написанні історії?

Історична наука постійно розвивається на концептуальному рівні, на що часто впливають також зовнішні передумови, серед яких ми можемо виділити такі:

1. Тенденція зводити історію передусім до політичної історії й вибудовувати історичний мастер наратив навколо війн і завоювань. На це звертає увагу Карл Поппер, наголошуючи, що зміст всесвітньої історії, як її нам викладають у школах і університетах, зводиться насамперед до історії міжнародних злочинів і масових убивств. Поппер зазначає: “Немає історії людства, а є лише безмежна кількість історій усіх аспектів людського життя. І одна із цих історій – це історія політичної влади. Її піднято до рівня світової історії. Проте це, я вважаю, є образливим для будь-якої гідної концепції людства. Це навряд чи краще, ніж тлумачити історію привласнення чужого майна, пограбування чи отруєнь як історію людства. Оскільки історія політичної влади є нічим іншим, як історією міжнародних злочинів і масових вбивств. ... Цю історію викладають у школах, і багато з найбільших злочинців представлені як її герої” [Popper 2013: 475]. Поппер, розмірковуючи над тим, чому політична історія перетворилася на серцевину історії, доходить висновку, що причинами цього є масштаби впливу політики на інші сфери життя, людська схильність до возвеличення влади, а також прагнення можновладців до обожнення і возвеличення. Однак уся ця “історія Великих і Всемогутніх” у кращому разі є лише комедією, яка не стосується того, що насправді відбувається у сфері людського життя [ibid: 475–476].

2. Посилення позицій національних наративів у розумінні нації як етнічно спорідненої спільноти. К. Лоренц і С. Бергер зазначають, що традиція національних наративів бере початок від середини XIX ст. Саме тоді у більшості європейських країн відбувається отождествлення політичної історії з національною історією (як історією національних держав). На той час така ідентифікація здавалася “природною”, політичні еліти й більшість професійних істориків вважали, що освіта у галузі національної історії є надзвичайно важливою для націєтворення. Нинішня криза націєтворення у багатьох європейських країнах, яка проявляє себе через наявність великої кількості

“неінтегрованих” мігрантів, свідчить про те, що ситуація майже не змінилася у розумінні практичних функцій історичної освіти з початку XIX ст. Хороша історична освіта (канон) має допомогти інтегрувати у “націю” навіть тих, хто не дуже хоче інтегруватися. Відтак попри те, що національна історія неодноразово протягом XX ст. проголошувалася “мертвою”, віра в її рятівні практичні результати залишається актуальною [Lorenz & Berger 2006: 61–62]. Лоренц і Бергер вирізняють низку ідеально-типових характеристик моделі національного мастер наративу, які дають змогу їй зберігати своє провідне положення: 1) теза про унікальний національний характер, який базується на етнічній, расовій чи релігійній приналежності; 2) цей особливий характер часто стверджується через усунення або заперечення інших – зовнішніх ворогів, часто – сусідніх націй; 3) у результаті такої проєкції дружньо-ворожих відносин між націями основним лейтмотивом для написання більшості національних історій виступають переможні війни; 4) наявність спільного героїчного минулого й національних героїв; 5) ідея історичної неперервності у розвитку нації та держави; 6) представлення нації як великої сім’ї; 7) уявлення про націю як про гармонійну єдність, яка може існувати лише як єдність; 8) наявність ідеї божественної місії, котру має виконувати нація [ibid: 77–78].

Отже, наголошує Бергер, ми постаємо перед дилемою: з одного боку, національна історія залишатиметься актуальною ще тривалий час, а з іншого боку, ми маємо усвідомлювати, що, починаючи з XIX ст., національні наративи були реакційними й надзвичайно небезпечними за своїми наслідками (зазвичай вони використовувалися для легітимізації війн, геноцидів і найжахливіших злочинів проти людяності). Він закликає до перегляду структури й механізмів функціонування національних наративів у справді транснаціональний спосіб. “Було б нерозумно ігнорувати силу дискурсів національної ідентичності та історичних наративів, що лежать у їхній основі. Але ми можемо зробити перший крок до знешкодження їхнього вибухонебезпечного потенціалу, розкривши механізми й обставини їхнього постійного конструювання та реконструкції. Якщо історики XIX ст. натуралізували та есенціалізували національні держави, то історики XXI ст. повинні зосередитися на денатуралізації та деесенціалізації нації. Якщо ми зможемо зробити свій внесок у формування історичної свідомості, що усвідомлює власну сконструйованість, історія зможе дати більш просвітницьку відповідь на триваючу націоналістичну демагогію” [Berger 2007: 66].

На нашу думку, це сприятиме формуванню певної культури поваги до культурної різноманітності в історичній перспективі. Погляд на історію як на результат продуктивної колаборації та культурних взаємовпливів між людьми різних цивілізацій здатен убезпечити країни від можливих “зіткнень цивілізацій” – конфліктів на основі культурних відмінностей у термінології С. Гантінгтона [Huntington 1993: 22] – як в межах окремих полікультурних країн (з поліетнічним і полірелігійним населенням), так і між країнами.

3. Кардинальна геополітична зміна наявного світопорядку. Світова політика вперше в історії стала багато-

полярною й багатоцивілізаційною. Гантінгтон наполягає на тому, що "основним джерелом конфлікту в цьому новому світі є речі культурного характеру. Національні держави залишатимуться найпотужнішими гравцями у світових справах, але головні конфлікти світової політики відбуватимуться між націями та групами різних цивілізацій. Зіткнення цивілізацій буде домінувати у світовій політиці. Лінії розлому між цивілізаціями стануть лініями битв майбутнього" [ibid: 22].

На наш погляд, величезний крок уперед, який зробила більшість країн демократичного світу, поступово перетворюючись на політичні нації та полікультурні суспільства з етнічним, релігійним і гендерним різноманіттям, вимагає постійної підтримки. Наразі існує реальна загроза, що лінії цивілізаційних розломів, про які говорить Гантінгтон, можуть з'явитися в межах політичних націй західного світу, що породжуватиме розбрат і численні конфлікти, дестабілізуючи демократичний устрій цих країн. Згідно з Гантінгтоном, у сучасному багатоцивілізаційному світі ми повинні відмовитися від універсалізму, прийняти різноманітність і шукати спільні цінності, інститути та практики. Це найнадійніший спосіб запобігти зіткненню цивілізацій та уникнути пов'язаних із цим збитків у всіх сферах життя [Huntington 1996: 316, 320]. Це ставить перед нами інше важливе питання: яким має бути національний історичний мастер наратив сьогодні, щоб він міг вдало виконувати свої функції, тобто інтегрувати до культурного простору сучасних політичних націй в Європі людей із різних цивілізаційним досвідом? Враховуючи сказане, ми стверджуємо, що наратив культурної конвергенції є перспективним і в контексті написання національних історій окремих країн, і в контексті написання історії сучасної об'єднаної багатонаціональної Європи. Це дасть змогу історикам, за словами Вайта, брати активну участь у позитивних змінах у суспільстві на користь мирного й передбачуваного майбутнього для всіх, а саме: "Тягар історика в наш час полягає в тому, щоб відновити гідність історичних досліджень на основі, яка зробить їх співзвучними цілям і завданням інтелектуальної спільноти загалом, тобто трансформувати історичні дослідження так, щоб дати змогу історикам брати позитивну участь у звільненні сьогодення від тягара історії" [White 1966: 124].

Історичний наратив культурної конвергенції як мастер наратив написання історії сучасної політичної нації

Наратив культурної конвергенції добре співвідноситься з іншими сучасними підходами у написанні історії: транснаціональною перспективою, глобальною історією та компаративістською парадигмою. Він фокусує увагу на успішній взаємодії у межах національного (або наднаціонального) об'єднання різних етнокультурних і релігійних груп, які історично проживали або проживають зараз на певній території (або держав, якщо мова про наднаціональне об'єднання), висвітлює позитивні результати цієї взаємодії для культурного, політичного й економічного розвитку всіх учасників (етнічних чи релігійних спільнот або цілих держав), спрямований на залагодження конфліктів між ними, що мали місце в минулому і, можливо,

все ще залишаються травматичним історичним досвідом на основі ідеї захисту рівних прав і можливостей громадян, безумовної поваги до гідності людини й толерантному ставленню до культурних відмінностей.

Пошуки альтернатив написання національної історії поза етнонаціональними рамками активізувалися після Другої світової війни як наслідок переосмислення її причин та руйнівних наслідків, спровокованих не в останню чергу націоналістичними ідеями і конкуруючими національними мастер наративами. Лоренц і Бергер визначають просторові (регіональна, наднаціональна) та непросторові (релігійна, класова, гендерна) альтернативи, підкреслюючи, що конструювання загальноєвропейського історичного наративу як історії цілого континенту є надзвичайно складним завданням, незважаючи на те, що імпліцитно така ідея закладена у фундаменті Європейського Союзу як політичної єдності. Сучасна Європа зароджувалася і переформатовувалася в умовах численних війн та конфліктів, що має свої негативні наслідки у вигляді складного минулого [Lorenz & Berger 2006: 60]. Вайт використовує поняття "тягар історії" для позначення травматичного досвіду. На його думку, історик має працювати над тим, щоб зняти цей тягар історії через конструктивне переосмислення минулого, що, однак, не означає заперечення конфліктного минулого чи відмову називати речі своїми іменами [White 1966: 124]. Так, класовий історичний мастер наратив, як і національний, виникає у XIX ст. внаслідок усвідомлення соціальної кризи, викликані бурхливою індустріалізацією. Він став відповіддю на глибокі структурні зміни соціально-економічного устрою промислово розвинених європейських країн. Виникнення та розвиток робітничих рухів спричинили появу класових теорій, які відігравали провідну роль у поясненні економічної історії в межах певних національних держав і, з точки зору транснаціональної порівняльної парадигми, – транснаціональної економічної історії. Проте для класового мастер наративу є характерним поєднання з національним дискурсом, а саме з тезою, що довготривале політичне, соціальне і культурне усунення робітничого класу з нації було актом несправедливості, що робітники насправді є справжньою нацією і відповідно їхній внесок у її розвиток, як і боротьба проти їхнього усунення з нації іншими – панівними – класами, має бути переглянута й переоцінена. Також суперечливим моментом у побудові класових наративів є ставлення до соціальних революцій. Там, де вони історично перемагали, наративи революцій створювалися як наративи розширення демократичних прав і свобод, відродження нації на нових засадах. Там, де революції не мали успіху й широкої підтримки населення, класовий мастер наратив розглядався як такий, що несе загрозу для наративу національної єдності, а революційні й класові ідеї та події оповідаються як такі, що не мають коренів у національних традиціях [Lorenz & Berger 2006: 73–74].

Не менш суперечливим у плані формування суспільної єдності є релігійний мастер наратив. З одного боку, як зазначає Е. Гобсбаум, спільна релігія формує більш глибокий фундамент єдності для конкретних людських спільнот, виступаючи більш давнім критерієм єдності, ніж ідея нації. "Релігія – це давній і добре випробуваний метод встановлення зв'язку через спільну практичну діяльність і

своєрідного братерства між людьми, які в іншому випадку не мають нічого спільного” [Hobsbawm 1990: 68]. Крім того, релігія забезпечує спільність основних символів, колективних практик та ритуалів, які підтримують або цементують національні рухи й національні мастернаривати. А з іншого боку, релігія може відігравати роль потужного розділяючого фактору суспільного життя. Різні релігійні спільноти (католики, протестанти, православні, юдеї) схильні до формування своїх окремих національних наративів навіть у межах національних держав, підтримуючи у такий спосіб різні релігійні середовища [Lorenz & Berger 2006: 75–76].

Промислова революція та спричинені нею глибокі соціальні зміни у суспільстві в результаті викликали до життя також гендерну перспективу бачення історії. Вперше за всю історію людства значна кількість жінок змогли реалізовувати себе в професійному плані поза домом і сім'єю, долаючи традиційні суспільні стереотипи та вимагаючи рівних прав і можливостей. Суфражистський, а пізніше феміністський, рух сприяв виникненню жіночої та гендерної історії, яка значно реконцептуалізувала історичні дослідження за останні декілька десятиліть, що, однак, майже ніяк не вплинуло на побудову національних наративів. Національним історіям, які оповідаються як історії колективні, частіше надаються чоловічі конотації, оскільки за змістом національні історії залишаються історією формування держави та історією війн, які ведуться в ім'я держави і нації з традиційним вшануванням воїнів-героїв. Тісне взаємовідношення між війною, мілітарною потугою і творенням національної держави усувало з огляду жінок. Натомість складні періоди історії втрати державності в результаті агресії ззовні зазвичай оповідаються з використанням жіночих образів, метафор сексуалізованого насильства, наприклад, “згвалтування нації”. Тому Лоренц і Бергер підкреслюють, що оскільки до недавнього часу історіописання було переважно чоловічою справою, чоловіча ідентичність істориків продукувала гендерно забарвлені уявлення, які впливали на їхні бачення національної історії. Змінити ситуацію, що склалася на сьогодні, на їхню думку, можна лише через перевідкриття історичних текстів, що написали жінки-історикині [ibid: 76–77]. Ця теза є суголосною з позицією Р. Гагенгрубер щодо гендерно зумовленого усунення жінок-філософинь з їхніми ідеями з історії філософії, що було звичною практикою протягом тисячоліть унаслідок патріархальності нашої культури. З метою повернення жінкам-філософиням і жінкам-науковицям їхнього законного місця в історії розвитку філософії Гагенгрубер розробляє історію жінок-філософинь як окремий методичний підхід у вивченні філософії. Цей підхід, на думку Гагенгрубер, є ефективним і незамінним засобом розширення філософського знання. Вона наголошує, що збільшення участі жінок-філософинь у філософії тісно пов'язано з переосмисленням – перепрочитанням – її історії (тобто, її основних текстів). Відтак перепрочитання історії філософії кидає виклик методології сучасної практики філософування [Hagenhuber 2020: 43–44].

Рігні наголошує на необхідності “формування” почуття солідарності та добросусідства між людьми, які є

абсолютно байдужими один до одного і ніколи не були ворогами в минулому. Іншими словами, вона ставить питання про те, як можна створити почуття зв'язку між групами, які традиційно не впливали на наративи ідентичності одна одної або були усунені з них, але які тепер належать один одному як “близькі інші” і співгромадяни в межах Європейського Союзу. Вона пише: “Які наративи пам'яті можуть об'єднати обтяжених боргами португальців та їхніх заможних німецьких співгромадян Європи? Більш критично, які історії пов'язують так званих “нових” громадян Нідерландів з Марокко та їхніми корінними співгромадянами? Або ж з громадянами Франції? Творення приналежності за новими лініями вимагає нових історій, а не просто переосмислення старих” [Rigney 2012: 620–621]. Ці розмірковування ведуть Рігні до важливого висновку щодо ролі мистецтва зокрема і культури загалом. Завдяки своїй творчій природі мистецтво має потенціал генерувати нові наративи, які відрізняються від успадкованих моделей, забезпечуючи канал для залучення нових перспектив і незнайомих голосів, які виходять за межі домінуючих дискурсів. На її думку, у сучасній багатомовній й мультикультурній Європі, як місці густої мережі обмінів через різні кордони, література та аудіовізуальні мистецтва мають відігравати ключову роль у залученні людей до “життя інших” [ibid].

Повертаючись до міркувань Бергера про необхідність подальшого вивчення структури і функціонування етнонаціональної моделі історичного мастернаративу, слід погодитися з його висновком, що це може допомогти написанню калейдоскопічних національних історій, які ґрунтуються на численних культурах пам'яті й залучатимуть різні погляди на національне минуле. Важливо продовжувати йти шляхом “провінціалізації Європи” з метою децентрувати європейський досвід у транснаціональних і глобальних наративах людського розвитку. Основне питання тут, згідно з думкою Бергера, полягає в тому, чи зможуть історики та історія (як наука і професія) перейти від плюралізму історій до множинності національних історій в Європі та за її межами, які б визнавали фрагментарну природу національних ідентичностей у минулому і сприяли створенню менш шкідливих форм національної ідентичності в майбутньому [Berger 2007: 66].

Висновки

Отже, маємо підстави вважати, що історичний наратив культурної конвергенції, побудований як розповідь про успішну співпрацю між великою кількістю етнокультурних і релігійних спільнот (як культурно автохтонних, так і “нових”, представлених спільнотами мігрантів) у межах сучасної Європи може бути ефективним засобом інтеграції та стабілізації полікультурних суспільств, посилюючи відчуття єдності громадян на основі ідей верховенства права, поваги до культурного різноманіття і цінності людської гідності незалежно від расових, релігійних, гендерних чи класових особливостей. Це сприятиме убезпеченню від можливих конфліктів та ворожості різних суспільних груп одна до одної, підтримуючи і захищаючи демократичні засади розвитку європейських суспільств.

Цей висновок є важливим і для України, оскільки сучасна українська держава є сформованою політичною нацією. Ба більше, українське суспільство має численні історичні передумови для творення саме політичної нації з етнічним і релігійним різноманіттям на основі української національної культури. Наратив культурної конвергенції як концептуальний інструмент, спрямований на розбудову простору взаємодії та примирення різних етнокультурних елементів у межах єдиної української політичної нації та держави, має змінити перспективу розгляду наявної (часто конфліктної) історії на основі більшого висвітлення успішних прикладів співробітництва у різних сферах політичного, культурного та економічного життя. Так, Р. Шпорлюк неодноразово наголошує, що сучасний український етнонаціональний історичний наратив визначає надто вузькі межі для сучасної України, оскільки він орієнтується на “малоросійську модель”, яка відокремлює себе як від росії, так і від Польщі та Туреччини. Тому він не здатен вмістити історію Галичини, Буковини та Причорномор’я, регіонів, що мають довгу історію взаємодії із західним світом та ісламською цивілізацією на півдні (історія Речі Посполитої, “віденські зв’язки” України з Європою, турецько-татарська спадщина) [Szporluk 2000: 381–382]. З іншого боку, С. Плокхій зазначає, що наступним кроком у написанні історії України має бути більше залучення до національної історії різних меншин, які віками співіснували поруч з українцями. Дуже часто ці меншини відігравали значну роль чи навіть домінували в той чи той історичний період, тому вони мають бути значно більше інтегровані до української історії [Plokhy 2018]. А. Кappelер також стверджує, що поляки, росіяни, євреї, німці та інші етнічні групи, які проживали і проживають на території сучасної України, обов’язково повинні бути інтегровані до української історії. Відмова від ексклюзивної концентрації на історії етнічних українців повинна посилити поняття політичної або громадянської державної нації, закріплене в Конституції України. Розробка концепту поліетнічної політичної нації має стати засобом для зміцнення української демократії [Kappeler 2007: 8].

Сучасний етап розвитку демократичних країн потребує ґрунтовного перегляду засадничої моделі національного історичного мастер наративу, оскільки ми стикаємося з парадоксальною і потенційно небезпечною ситуацією. З одного боку, національні наративи в межах Європейського Союзу все ще лишаються моноетнічними та монорелігійними, визначаючи певний канон викладання національної історії, а з іншого – склад населення переважно більшості суспільств європейських країн дуже швидко змінюється і стає все більш поліетнічним й полірелігійним. Це вимагає нової моделі історичного мастер наративу для написання національної історії як історії політичної нації.

БІБЛІОГРАФІЯ / REFERENCES

- Barthes, R. (1977). Introduction to the Structural Analysis of Narratives. In Barthes, R. *Image. Music. Text*, 79–124. London: Fontana Press.
- Berger, S. (2007). Writing National Histories in Europe: Reflections on the Pasts, Presents, and Futures of a Tradition. In Jarausch, K. H. and Lindenberger, T. (Eds.). *Conflicted Memories: Europeanizing Contemporary Histories*, 55–68. New York-Oxford: Berghahn Books.
- Collingwood, R. G. (1946). *The Idea of History*. Oxford: Clarendon Press.
- Dolgochub, A. Y. (2017). Narrative in the Methodological Strategy of Charles Taylor. [In Ukrainian]. *Actual Problems of Mind*, 18, 42–52. Retrieved from <https://doi.org/10.31812/apd.v0i18.8>
- Hagengruber, R. E. (2020). The Stolen History – Retrieving the History of Women Philosophers and its Methodical Implications. In Thorgeirsdottir, S. and Hagengruber, R. E. (Eds.). *Methodological Reflections on Women's Contribution and Influence in the History of Philosophy*. Cham: Springer. 43–64.
- Hobsbawm, E. J. (1990). *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilization? *Foreign Affairs* 72(3), 22–49. Retrieved from <https://doi.org/10.2307/20045621>
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon and Schuster.
- Kappeler, A. (2007). *A Short History of Ukraine*. [In Ukrainian]. Kyiv: K.I.S.
- Kolesnyk, I. (2008). Ukrainian Grand-narrative. Retrospects and Prospects. [In Ukrainian]. *Eidos. Historiographic Almanac*, 3, 153–177. Retrieved from http://history.org.ua/JournALL/eidos/eidos_2008_3_1/eidos_2008_3_1.pdf
- Kuukkanen, J.-M. (2015). *Postnarrativist Philosophy of Historiography*. Basingstoke (Houndmills) and New York: Palgrave Macmillan.
- Lishchuk-Torchynska, T. (2013). Philosophical and Historical Interpretation of the Concept of “Historical Narrative”. [In Ukrainian]. *Scientific Visnyk of Lesya Ukrainka Eastern European National University. The Philosophical Sciences Series*, 27(276), 85–90. Retrieved from <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/6341>
- Lorenz, Ch., Berger, S. (2006). National Narratives and their ‘Others’: Ethnicity, Class, Religion and the Gendering of National Histories. *Storia della Storiografia* 50, 59–98. Retrieved from <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/2311157/Storia%20-Berger%20and%20Lorenz%20-%20National%20Narratives.pdf>
- Lorenz, Ch., Berger, S. & Brauch, N. (2021). Narrativity and Historical Writing: Introductory Remarks. In Berger, S., Brauch, N., Lorenz, Ch. (Eds.). *Analysing Historical Narratives: On Academic, Popular and Educational Framing of the Past*, 1–26. New York: Berghahn Books.
- Popper, K. (2013). *The Open Society and its Enemies*. New One-Volume Edition. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Plokhy, S. (2018). A Guide to Ukrainian history. [In Ukrainian]. *Zbruch*, 26.09.2018. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/83241>
- Rigney, A. (2013). History as a Text: Narrative Theory and History. In Partner, N. and Foo, S. (Eds.). *The SAGE Handbook of Historical Theory*, 183–202. London: SAGE Publications.

Rigney, A. (2012). Transforming Memory and European Project. *New Literary History* 43(4), 607–628. Retrieved from <https://doi.org/10.1353/nlh.2012.0036>

Spiegel, G.M. (2018). The Limits of Empiricism: The Utility of Theory in Historical Thought and Writing. *The Medieval History Journal*, 22(3), 1–22. <http://dx.doi.org/10.1177/0971945818806989>

Szporluk, R. (2000). Ukraine: From an Imperial Periphery to a Sovereign State. In Szporluk, R. *Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union*, 361–394. Stanford: Hoover Institution Press.

Tozzi, V. (2018). A Pragmatist View on Two Accounts of the Nature of Our “Connection” with the Past: Hayden White and David Carr Thirty Years Later. *Rethinking History*, 22(1), 65–85. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13642529.2017.1423010>

Tozzi, V. (2016). Dewey, Mead, John Ford, and Writing of History: Pragmatist Contributions to Narrativism. *European*

Journal of Pragmatist and American Philosophy VIII (2), 167–189. Retrieved from <http://journals.openedition.org/ejpap/641>

Vermenych, Y. (2013). Local and Regional Levels of National Narrative. [In Ukrainian]. *Ukrainian Historical Journal*, 5, 4–23. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/107186>

White, H. (1966). The Burden of History. *History and Theory* 5(2), 111–134. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/i342865>

White, H. (1987a). The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory. In White, H. *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 26–57.

White, H. (1987b). The Value of Narrativity in the Representation of Reality. In White, H. *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*, 1–25. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.